

KISEBB KÖZLEMÉNYEK

GELENCSÉR JÓZSEF

Momentumok a székesfehérvári Sóstó történetéből *

A KERESZTÉNYSÉG/KERESZTYÉNSÉG és az iszlám közötti, különböző frontokon és módon zajló küzdelem több mint évezredes. Elszenvedői közé tartoztak az egykori Magyar Királyság népei is. A muszlim vallást követő Oszmán Birodalom a XIV. század végétől kezdődően fenyegette a magyar állam határait. A hatalmas erőforrásokkal rendelkező, agresszív birodalomnak a XVI. század első felében a Magyar Királyság már képtelen volt ellenállni. A mohácsi csatát követően Buda elestével (1541) megkezdődött a mintegy 150 éves oszmán-török uralom.

Az iszlám — vagy ahogy ők nevezték, az „igaz hit” — harcosainak fontos hódítási célpontja volt a középkori magyar királyok koronázási és temetkezési helye, az ország egyik központja, Székesfehérvár. Ráadásul a város Veszprémmel, Várpalotával, Tatával, Pápával együtt a Kelet- és Közép-Dunántúl védelmét ellátó végvári rendszernek is fontos láncszeme volt. A vár, illetve a város védelmi rendszeréhez tartozott a települést körülölelő mocsaras vízivilág, melynek egyik elemét a máig meglevő székesfehérvári Sóstó adta. Az alábbiakban a következő kérdésekre keresem a választ:

- 1.) Miben határozhatók meg a Sóstó jellegzetes vonásai, milyen a fekvése?
- 2.) Kitől származik a Sóstó első írásos említése?
- 3.) A Sóstót és környékét mennyiben használták katonai célra a középkorban, a török idők alatt, majd azt követően?

* Ezzel az írással külső munkatársunkat, az idén 70 éves dr. Gelencsér Józsefet köszöntjük. A szerkesztőség és a magam nevében kívánok neki Istentől áldott sok-sok alkotóévet és jó egészséget! (– Hudi József főszerk.)

A SÓSTÓ FEKVÉSE, SAJÁTOS VONÁSAI (TÁJAK, TELEPÜLÉSEK)

1. Kádár László (1908–1989) földrajztudós még fiatal kutatóként írt Fejér megye tájairól. Véleménye szerint a megye felszíne változatos, sokszínűen tagolt. A megye két magtája az egymást kiegészítő, szinte összetartozó *Mezőföld* és *Sárrét*. „A Sárrét halgazdag vizeivel, dús rétteivel, lápjáival határozottan vonzotta magához a településeket. A táj peremén, a mocsárvidék partján, ott találjuk egymás mellett a falvakat: Sárpentele, Sárszentmihály, Sárkeszi, Nádasdladány, Ősi, Peremarton a déli oldalon, Csór, Iszkaszentgyörgy az északon, a Moóri-völgyben Moha, Sárkeresztes, Fehérvárcsurgó, Bodajk. És ide települt be a Sárrét ingoványai közé, Székesfehérvár mocsárvára és városa, oda, ahol a Moóri-völgy azt metszi, illetőleg a völgyön átvezető út a mocsáron áthalad.” A *Sárvíz* völgyébe és a *Móri-árokba* mélyen benyúlnak a Sárrét ingoványai.¹

Károly János (1834–1915) kanonok, a megye történetírója a millenium idején készült könyve II. kötetében Székesfehérvár helyrajzi fekvése alcím alatt így látta a középkori megtelepülés körülményeit. „Az a vizektől környezett sziget, mely ma a belvárost alkotja, azok a körülötte levő kisebb-nagyobb területek, körülvéve hasonlóképp vizekkel, melyek ma a külvárosok egynémelyikét képezik, nagyon alkalmasak voltak arra, hogy védelmül szolgáljanak; az a nagyterjedelmű víz pedig, mely nyugot felé Palotáig és Ősiig, észak felé pedig a keresztesi határig nyult, hozzávéve a *Sóstót* is, nagyon kedvező helyül kínálkozott őseink szórakozásaira.”²

Wekerle Sándor (1848–1921) jogász, miniszterelnök az előző századfordulón a rá jellemző célszerűséggel foglalkozott Székesfehérvár és a *Sóstó* fekvésével. „Székes-Fehérvár... termékeny lapályon terül el; kelet felől mérsékelt emelkedésű halmok körítik, melyek közül említést érdemel a város közel szomszédságában fekvő szőlőhegy... A város többi részét róna köríti, melynek magasabb részei termékeny szántók, lapályosabb részei pedig dús fűtermésű s kerti művelés alatt is álló rétföldek; csak a délkeleti részen terül el a *Sóstónak* nevezett nádas ingovány, s ezt veszi körül homoktalaj.”³

¹ KÁDÁR László: A tájak. Fejér vármegye. Szerk.: Schneider Miklós – Juhász Viktor. Budapest, 1937. 31–44.

² KÁROLY János: Fejér vármegye története II. Székesfehérvár, 1898. 39–40.

³ WEKERLE Sándor: Fejérmegye. Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képben. XIII. Budapest, 1896. 546.

A Székesfehérvár területére eső Sóstó természetföldrajzi szempontból több, eltérő jellegű kistáj határán fekszik. Ezek sorát a döntően nyugatról határoló, a korábbi évszázadokban még nagyobb kiterjedésű, markánsabb, ám vízivilágát részben máig őrző Sárréttel kell kezdeni. A Sóstót északról Székesfehérvár határolja, melynek észak-nyugatra nyíló kapujában ott a *Móri-völgy*. A régiesen *Móri-horpadásnak* vagy *Móri-árok*nak nevezett tájegység aljának forrásai, vízfolyásai régóta a város közvetlen környékét táplálták. Korábban az is érzékelhető volt, hogy a Sárrét jócskán benyúlt a Móri-völgybe. Székesfehérvártól délre esik a homokos, löszös talajú, az Alföld folytatásának tekinthető *Mezőföld*. Ennek egyik északi nyúlványaként az említett talajösszetétel a Sóstó egész környékén észlelhető. Pár kilométerre, észak-kelet felé esik a *Velencei-tó*, a *Nádas-tóval*, melynek élővilága ma is kapcsolatban áll a Sóstóéval. A *Zámoly-Csákvári medence* némileg távolabb fekszik. Közvetlenül nem érintkezik a városból jól látható *Bakony* és *Vértes* a Sóstóval, tehát Székesfehérvárral, de a közvetett hatás észlelhető.

Volt, aki a székesfehérvári Sóstót, többek között a Velencei-tóval, a sárszentágotai Sóstóval, sőt a bicskei Alsó- és Felső-tóval együtt a Mezőföld állóvizei közé sorolta.⁴

Kifejezően szólt önéletrajzában az egykor elsődleges befolyással bíró Sárrétről a Székesfehérváron született, és gyermekkorát a szomszédos pusztán, Sármentelén töltő író, költő Jankovich Ferenc (1907–1971): „Egész a Bakonyig terült a vizes és zombékos *Sárrétje*, jegenyékkel, fűzfákkal és a szárazabb helyeken a kaszálókkel.” A *sárréti* ingoványok felett pedig a bakonyi és vértesi szelek fújdogáltak.⁵

2. A Sóstó nevét egykoron sós vizéről kapta. A hajdani sós vizet is döntően édesvizek duzzasztották. Brigelius Máté városi physicus, vagyis orvos, természettudós 1768-ban a városi hatóság felhívására megvizsgálta a Sóstó vizét. Jelentette, hogy azt állatok itatására használják, sőt a közönség gyógyhatást tulajdonít neki. Így fürdőznek is benne azok, akik skorbutos kiütésekben, bőrbajokban vagy lábkisebesedésben szenvednek. A vizsgálat a Helytartótanács utasítására, az ásványvizek felderítése érdekében történt. Az orvos jelezte,

⁴ ÁDÁM László – MAROSI Sándor – SZILÁRD Jenő (szerk.): *Mezőföld természeti földrajza*. Budapest, 1959. 353.

⁵ JANKOVICH Ferenc: *A magam emberségéből. Önéletrajz*. Budapest, 1967. 31., 94.

hogy a *Sóstó* alkáli sóot tartalmaz. A *Sóstóban* 1937-ben még kimutatható volt a savanyúvíz és a vastartalom is.⁶

Brigeliusz Mátéről érdekes, de közvetett adatokat közölt Szinnyei József (1830–1913) bibliográfus, irodalomtörténész. Irodalmi lexikonában megemlíti Brigeliusz János Ádámot, aki Székesfehérváron született, hol atyja (kétségtelenül Brigeliusz Máté) mint Fejér megye híres főorvosa lakott. János Ádám is a természettudományokat kedvelte, orvos lett. Latin nyelvű tudományos munkája 1777-ben Bécsben jelent meg. Nyilván nem véletlen, hogy a széksóóról (szik-sóóról) írta.⁷

A székesfehérvári *Sóstó*hoz hasonlóan nagy ismertséggel rendelkezik országunkban a Kiskunhalas, illetve a Nyíregyháza melletti *Sóstó*. A Kiskunhalasnál fekvő *Sóstó* egyértelműen vizének szik-só tartalmáról kapta a nevét. A tavat a XIX. században még gyógyító erejűnek tartották. Idővel a tóban levő források elapadtak, a tó pedig – máig tartóan – édesvízzé vált. A Nyíregyháza melletti *Sóstó* megjelölését magas nátriumsó és szik-só tartalmának köszönheti. A víz ma is sok oldott sóot tartalmaz. Ma gyógyvízzé minősített nátriumkloridos termálvízként ismertetes.

A SÓSTÓ KORAI EMLÍTÉSE AZ ÍROTT FORRÁSOKBAN

1. Nem vagyok hivatott annak vizsgálatára, hogy a földtörténet során mikor és mi módon keletkezett a székesfehérvári *Sóstó*. Megtették azt mások.⁸ A régészetnek köszönhetően viszont leírhatom, hogy a *Sóstó* környékén 3–4 ezer éve már lakott ember. A bronzkor embere kiterjedt településekkel szállta meg a mai Szárazrétet, a Szeder utca környékét és a *Sóstó* partjait. „A gyér őskori és római kori leletek arról a szűk területről valók, amelyen a későbbi Székesfehérvár felépült. A *Sárvíz* és a *Galya* megrekedt vizei széles, helyenként tóvá mélyülő mocsarakkal vették körül” a várost és szigeteit.⁹ A magyarságnak a *Sóstó* környékén való korai megtelepedésére szintén régészeti leletek utalnak. A *Sóstónak* az evangélikus temetőtől délre eső részén, a *Homokson* 1925-ben kb. 10

⁶ JUHÁSZ Viktor: Adatok Székesfehérvár török hódoltság utáni helyrajzához. = Schneider Miklós – Juhász Viktor (szerk.): Fejér vármegye. (Magyar városok és vármegyék monográfiája, 22.) Budapest, 1937. 385.

⁷ SZINNYEI József: Magyar írók élete és munkái. I. Budapest, 1891. 1346.

⁸ Így BANIZS Károly – MEZŐ Éva – TAKÁCS András Attila: A székesfehérvári *Sóstó* természetvédelmi terület. Székesfehérvár, 2010. 41–42.

⁹ FITZ Jenő: Székesfehérvár. Budapest, 1957. 5–6.

kora Árpád-kori sírt találtak. A vízmű sóstói telepének északi részén, egy homokbányában pedig ugyanebből a korból három sírra leltek.¹⁰

2. Az ismeretterjesztő irodalomban és az idegenforgalmi tájékoztatókban az a közlés található, hogy a székesfehérvári *Sóstó* első írásba foglalt említése Istvánffy Miklós személyéhez kötődik. Álláspontom szerint viszont, a jelenlegi ismereteink alapján, ez már öt megelőzően, korábban és más által megtörtént. Mégpedig a székesfehérvári vár 1543. évi bevétele előtt keletkezett levelekben. Nagy Tamás fehérvári bíró júliusban többektől, így Podmaniczky Jánostól, Várpalota urától kért segítséget. A levelekben említett helynevek: Föveny, Pátka, *Sóstó* az, ahol a portyázó török sereg átmenetileg, az ostrom előtt is tábort ütött.¹¹

A Székesfehérvár melletti *Sóstó* két további, korainak tekinthető említése csaknem azonos időben történt és egyaránt a vár (különböző időpontú) megvívásával kapcsolatos. Mellesleg a *Sóstó* nevét ekkor leíró két férfiú egyaránt jól forgatta a kardot és a pennát. Egyikük, Istvánffy Miklós (1538–1615) alnádor, jeles történetíró, a magyar Livius.¹² Istvánffy *A magyarok dolgairól írt históriája* c. munkájához az 1590-es években fogott. Első kiadása 1622-ben jelent meg. Istvánffy egyik levelének tanúsága szerint 1605-ben már hosszú évek óta dolgozott történeti összefoglalásán. A Mátyás király 1490. évi halálával kezdődő 38 könyvből álló munkájában akkor már a 16. könyvnél járt. A helyzetet némileg bonyolítja, hogy nála a *Sóstó* említése először a királyi székhely 1490. novemberi, I. Miksa német-római császár általi elfoglalásához kapcsolódik. A város fekvéséről, védhetőségéről a következőket írta: „Székesfehérvár várasa sáros és tós helyen építettett, kétfelől való bizontalan mélységű tóval, mely sem lóval, sem gyalog meg nem láboltathatik, vétetik környül, melyek közül egyikének *Sós-tó*, mely napkeletrül vagyon, a másiknak neve *Ingován*, mindkettő a *Sár vizébül*, mely szintén oly mocsaras és sáros, sásas és nádas.” A belső várost pedig erős fal és a mocsarak vizével mindenkor telt árokkal körülvelt árkok eléggé erőssé teszik. Mindez azonban kevés volt. A Miksa kezére jutott Székesfehérvár 1491. évi visszavételéről azt írta Istvánffy, hogy Báthory István hadá-

¹⁰ FEHÉR Géza: A Közép-Duna-Medence magyar honfoglalás- és kora Árpád-kori sírleletei. Leletkataszter. Budapest, 1962. 71.

¹¹ SINKOVICS István: Székesfehérvár a török támadás előestéjén. = Kralovánszky Alán (szerk.): Székesfehérvár Évszázadai 3. Székesfehérvár, 1977. 26–27.

¹² Istvánffy Miklós személyiségének megítéléséhez hozzá tartozik, hogy munkáiban az ítékezés mércéje a katolikus valláshoz és a Habsburg császárhoz való hűség volt. 1562 és 1568 között Oláh Miklós (1493–1568) esztergomi érsek titkáráként szolgált. A reformáció ádáz ellenségének számított.

val II. Ulászló magyar király parancsára Budáról Székesfehérvárhoz ment. Mellé társul a király Kinizsi Pált rendelte. Rövidesen, őket követően, maga a király is Székesfehérvárhoz ért. „A várasnak más része felől, mely az Bakoni kapura vagy, ütött vala táborn, nem messze a Sós-tóhoz, hogy közelebb itathatnának.” Úgy rendelkezett, hogy a várost egyfelől Báthory és Kinizsi, másfelől a király és Szapolyai István vívja. Az ostromot július 29-én siker koronázta.¹³

Istvánffy Miklós a jó fél évszázaddal későbbi történeteket is megörökítette. Leírta, hogy Szulimán (Szulejmán) szultán 1543 Kisasszony havának 10. napján Esztergomot, majd Tatát is bevette. „Tatát Szulimán pusztán hagyván, tüzet vetteten reá felgyújtá és Székesfehérvár megszállására népét elébbindítá, és ottan a közel levő felette igen nagy Sós tó nevű tónál, mint amely az itatásra igen jó s alkalmas hely, táborát szállítá. Az Székesfehérvár várasának helyheztetését, mely mindenfelől tókkal körül vétetett, felül megírtuk.” Fehérvár „mindenkor megálló tókkal (melyeket a Sárvíz sáros folyóvize, mely partok közé nem szoríthatók, az Balatonból kifolyván és ott szélesen tóvá lévén csínál), az természetnek csodálatos erősítésével körülvétetett.”¹⁴ (Istvánffytól eltérően a Sárvíz nem a Balatonból, hanem a Bakonyban ered.)

Másikuk Wathay Ferenc (1568–1609 után) végvári vitéz, énekszerző. 1602-ben a rövid időre visszafoglalt Székesfehérvár vicekapitánya volt. Augusztus 29-én, a vár elestekor, tisztársaival, sebesülten török fogságba esett. Budán, Nándorfehérváron, majd Konstantinápolyban, a Fekete toronyban raboskodott. 1605 februárjában az utóbbi helyen fejezte be a maga illusztrálta, 28 ének magában foglaló énekes könyvét. (*Wathay-kódex*)¹⁵ A harmadik ének a *Székesfehérvár veszésiről való historia*. A költemény második részében Wathay kétszer említi Sóstót. A leírás szerint a vár olasz kapitánya, Isolano János Márk gróf az ostrom előtt a védelmet szervezte. Sántát ásatott Palota felé, a Szigetben és másutt. Ezekben magyar és német katonákat hagyott.

¹³ ISTVÁNFFY Miklós: Magyarok dolgairól írt históriája. Tállyai Pál XVII. századi fordításában. Budapest, 2001–2009 I/1. 44., 53.

¹⁴ Uo. I/2. 99.

¹⁵ A katolikus hiten élő Wathay Ferenc énekeskönyvének már a bevezető része, az olvasó barátainak szóló köszöntő ajánlata vallási tartalommal telített. Az első ének pedig az Istenhez szóló invokációt tartalmaz. A kegyetlen sorsra jutott Wathay énekeinek mintegy harmada már a címében is, tematikailag pedig megközelítően a fele, vallásos jellegű. Nem meglepő ez, hiszen korábbi költészetünk, költőink – Balassi Bálinttól Ady Endrén át, Reményik Sándorig – remekei közé tartoztak az *istenes versek*.

„Úgy cselekedék az Sós-tó felől is,
Sáncot ásata *Ingovány* végén is,
Németet s magyart hagyta azokban is,
Várat ezenben építé ott benn is...

No, vala szintén Szent Kalára napján
Szép, tiszta üdő; kilenc óra táján
Az Haszon basa föltetszék hegy hátán,
Sok különb sereg véle, lovak hátán.

Nem messze környül várnak telepedék,
Beglerbég penig *Sós-tó*hoz ott szállék,
Beslia két nap múlva elhagyaték,
Mert várat onnand semmire nem félték.”¹⁶

A *Sóstó* mellett tehát mind Istvánffy, mind Wathay említést tesz *Ingoványról*. Valószínűleg ez utóbbi kifejezés jelentette a város körüli mocsárvilág egy részét, valamint a benne lévő szárazulatot, rajta az *Ingoványként* emlegetett településsel.

Rázsó Gyula (1930–2007) hadtörténész szerint az *Ingovány* mindenekelőtt a vizes-mocsaras területet jelentette. Az 1601. évi ostrom kapcsán arra hívta fel a figyelmet, „hogyan Székesfehérvárat lényegében nem annyira bástyái, mint a környező *Ingovány* és *Sóstó* tették félelmetes erősséggé.”¹⁷ Siklósi Gyula (1949–2017) régész, történész viszont *Ingovány* faluval, majd városrészrel foglalkozott részletesen. Véleménye szerint a török idők alatt Székesfehérvárnak *Ingovány kapuja* és *Só kapuja* egyaránt volt. Az utóbbi talán a *Sóstó* irányára utalt.¹⁸

Wathay Ferenc énekes könyvében színes rajz is látható Székesfehérvár elfoglalásáról.¹⁹ A rajzon a várat kékre színezett víz ölelte körül. Partjának zöldje pedig a nedvességet kedvelő növényzetként értelmezhető.

3. Székesfehérvár visszafoglalására 1543 és 1601 között a királyi csapatok vezetői több kísérletet tettek. Ezek közé tartozott, hogy 1566-ban Salm Eck

¹⁶ WATHAY Ferenc: Énekes könyve. II. Budapest, 1976. 24., 163., 166–167., 180.

¹⁷ RÁZSÓ Gyula: Székesfehérvár hadászati jelentősége a török hódoltság korában. Az 1601. és az 1688. évi ostrom. Székesfehérvár Évszázadai 3. Szerk. Kralovánszky Alán. Székesfehérvár, 1977. 151.

¹⁸ SIKLÓSI Gyula: A törökkori Székesfehérvár. Székesfehérvár, 2013. 15., 44–45., 65.

¹⁹ WATHAY Ferenc: Énekes könyve I. Budapest, 1976. 9a. levél.

generális, győri várparancsnok, aki, miután a város lakosai titokban a segítséget kérték, megindult Székesfehérvár felszabadítására. Lauschmann Gyula (1861–1918) orvos, a város történetének kutatója – részben Bél Mátyás nyomán – arról írt, hogy Salm Csókakőnél telepedett meg, és Thury Györgyöt küldte a török hadállás kipuhatolására. A török 10 000 főnyi katonasággal vonult a *Sóstó*hoz. Miksa király, a szándékba vett fegyverszünet miatt, közben arra utasította generálisát, hogy ne kezdjen hozzá az ostromhoz. A vállalkozás megghiúsult.²⁰ Csurgai Horváth József levéltáros véleménye szerint viszont Salm a katonáival a *Sóstónál* táborozott le. A lényeg, hogy végül nem indította meg az ostromot, visszavonult Győrbe.²¹

Székesfehérvár 1601. évi, átmeneti visszafoglalását követően a Móri-völgyben a királyi csapatok és a törökök között véres csatára került sor. Október 17-én Thurzó György (1567–1616), a későbbi nádor; nejének, Czobor Erzsébetnek írt levelet a számukra nyertes csatáról. A levelét következőképpen zárta: „Irtam az *Sár-rét* mellől való táborban Fejérvárnál. 17. Obris 1601.”²² A helyszínből következően nem esett szó a *Sóstóról*, csak a *Sárrétről*.

Wathayn kívül az 1602. évi török „ostromnak egy másik szemtanú–történetírója is volt, aki kívülről, a *Sóstó* felőli oldalról figyelte a váltakozó szerencsével folyó vívást: a pécsi születésű Pecsevi Ibrahim, (1572?–1650?), a kitűnő török történetíró, aki 30 évvel később, öreg korában néhány éven keresztül maga is lakója volt a várnak.”²³ Pecsevi Ibrahim tarikjában, azaz történeti munkájában az 1594. évi események kapcsán is feltehetően a *Sóstó* melletti mezőről szólt. Eszerint a török 1594-ben elfoglalta Győrt. Azután a nagyvezír Komárom vára ellen indult. Sikertelensége, valamint a télire fordult idő miatt végül Budára vonult vissza. „Mohamed pasát pedig az anatóliai katonasággal Székesfejérvárra rendelte. A tatárok közül mintegy ezeren *Székesfejérvár mezején* lótakaró alatt teleltek abban a zord télben.”²⁴ Lényegében ugyanez olvasható Kjátib Cselebi (1600–1658) fezlikejében.²⁵

A törökök világutazója, Evlia Cselebi (1611–1682?) két alkalommal tett látogatást az oszmán uralom alatt fekvő Székesfehérváron. A keleties túlzásoktól

²⁰ BÉL Mátyás: Fejér vármegye leírása. Fejér Megyei Történeti Évkönyv 11. Székesfehérvár, 1977. 99. – LAUSCHMANN Gyula: Székesfehérvár története I. Székesfehérvár, 1998. 134.

²¹ CSURGAI HORVÁTH József – ÖRI TÓTH István: Mesélő Fehérvár. Székesfehérvár, 2004. 11.

²² KÁROLY János: i. m. II. 533–535.

²³ THÚRY József: Pecsevi viszonya a magyar történetíráshoz. = Századok 26 (1892) 477.

²⁴ THÚRY József – KARÁCSON Imre: Török történetírók. III. Budapest, 1916. 109–112.

²⁵ Uo. 231.

sem mentes 1664-es útjáról szóló írásából annak ellenére érdemes idézni, hogy a *Sóstót* külön nem említi. Székesfehérvár (Üsztülni Belgrád) „egy termékeny síkságnak éppen a közepén áll. Körülötte egy merhale távolságra erdős és fás hely van s ennek közepén, termékeny vidéken, a *Sárvíz* folyó partján, nádas, mocsaras helyen, keletről-nyugotra hosszában fekvő igen erős vár, mely alakjára palackhoz vagy víztartó edényhez hasonló. Kerülete hatezer lépés. Akna- és ostromsánc mind a négy oldalán lehetetlen, mert egészen mocsaras helyen van, árok egyik oldalon sincs. Mocsarának területét egy nap alatt alig lehet végig járni, negyven-ötven rőf mélységű helyei is vannak, különféle halak élnek benne, de nem ízletesek.”²⁶

4. A török kori Székesfehérvárról készült számos metszettel több kutató is foglalkozott. Az ábrázolások változó hitelességűek. Fitz Jenő (1921–2011) régész, történész azt állapította meg, hogy közöttük vannak fontosak és viszonylag pontosak, máskor azonban az alkotók egymást másolták, vagy a korábbiak fantáziájára támaszkodtak. A XVII. század első éveinek két várviadala nyomán megsokasodtak a metszetek. Az 1601. évi ostromról különösen Wilhelm Dillichnek a metszete és egy francia metszet ad alapos tájékoztatást a későbbi korok kutatója számára.²⁷ Mindegyik a helyszín alapos ismeretében készült. Dillich számára a felvételi rajz legkorábban 1593-ban. A francia rézmetszet Fumes Montreulx-nek a török háborúkat bemutató könyvében jelent meg 1608-ban. „A kivitelezésében is szép rajz a város 1601-es ostromát és a töröktől való visszafoglalást ábrázolja madártávlatból... a Belvárosnak ezen a metszeten látható körvonalai, a Budai, a déli és nyugati külvárosnak egymáshoz való viszonya, kiterjedése és határai jól összevethetők Székesfehérvár 1826-ban, Wüstinger József által készített térképének adataival is.”²⁸ A két térkép összehasonlítása alapján valószínűsíthető, hogy a francia metszetnek csaknem a jobb alsó sarkában a *Sóstó* látható. Nem kizárt, hogy a H betűvel jelölt térség alatti hosszban, vízszintesen elnyúló alakzat az. Természetesen az is elképzelhető, hogy a metszet alsó részét csaknem kitöltő mocsárvilág más eleme felel meg a *Sóstónak*.

²⁶ Evlia CSELEBI: Török világutazó magyarországi utazásai 1664–1666. Budapest, 1908. 44.

²⁷ FITZ Jenő: Francia metszet Székesfehérvár 1601. évi ostromáról. Alba Regia VIII–IX. Annales Musei Stephani Regis. 1967–1968. 149.

²⁸ BAITZ (KOVÁCS) Péter: Székesfehérvár: Négy évszázad városképei. Székesfehérvár, 1996. 3–6. A metszet, illetve a kiadvány könyvészeti adatai a következők: Fumes Montreulx: Histoire universelle des guerres du Turc de puis l’an 1565 jusques á la trefue faite en l’année. Paris, 1608. Lelöhely: OSzK, Apponyi-gyűjtemény.

A török idők alatt készült metszetek egy részéről elmondható, hogy azokon a *Sárvíz* és a mocsárvilág is látható, külön a *Sóstó* azonban nem. A mocsár különösebb tagolás nélkül, mondhatni teljesen körülöleli a várost. A jelzésére használt kifejezés a német Gesumpf, Gemiß, vagy a magyar mocsár szóból eredeztethető Morast.

A török uralom után sem Friedrich Bernhard Werner 1741 előtti, sem Binder János Fülöp 1781 körüli metszetén nem fedezhető fel a *Sóstó*, bár ingoványos terület — egyre szűkülő mértékben — még van. Nem azonosítható, így külön nem látható a többi képi ábrázoláson sem, Aujedszky Adolf 1861-es kőrajzával bezárólag.²⁹

5. Az említett francia metszetre figyelemmel itt szólok részletesebben arról, hogy Wüstinger József hites földmérő 1826-ban készítette el *Szabad Királyi Székesfehérvár Várossának Mappáját*-t.³⁰ A térképen a különböző színekkel jelölve látható a négy városszék: a *Belső Város*, a *Felső Város*, a *Palotai Város* és a *Vizi Város*. A térkép készítője az *Alsóvárost* eltérő színnel nem jelölte, hanem a Palotai Város részének tekintette. Az egész Palotai Várost a *Sós Tóig* délről a *Sár Rétje* határolja. A Palotai Város és a Felső Város között *Rétek* találhatók. A *Sóstó Uttsza* (ma Széchenyi út) északi oldalán fekvő lakházak ingatlanok mögött fekszik a *Város Rétje* és a *Legelő*. A *Sóstó* utcának a déli oldala csak az *Aszalvölgyi Csatornáig* beépített. A hosszabban beépített északi oldalt az említett csatorna megközelítőleg felezi. Itt, a csatornapartnál jelöli a térkép a *Sorompót*, mely egyben a vámszedés helyére is utal. A sorompótól délkeletre esik a katolikus *Sós-tó-temető* és a református temető. Mögöttük látható a *Sós tó* egy része. A két temető között vezet az *Úrhidai Ut*. A katolikus temető és a tó, illetve az út és a tó között derékszögben terül el a ligetes, fákkal, bokrokkal, fűvel benőtt *Városi Erdő*. Az Úrhidai úttól nyugatra nyújtózott a terjedelmes *Homokos Gödör*.

LEÍRÁSOK A XVIII. SZÁZADTÓL

A XVIII. századtól Székesfehérvár, mocsárvilága, a *Sárvíz* és a *Sóstó* viszonyait illetően mindenekelőtt a különféle, országos, megyei vagy helyi leírásokra, ismertetésekre lehet támaszkodni. Elengedhetetlennek tartom két leírás megemlítését, melyek Istvánffy Miklós munkáját is felhasználták.

²⁹ Az ábrázolások láthatók BAITZ (KOVÁCS) 1996. mellékleteiként.

³⁰ Itt nem kívánok kitérni a katonai felmérésekre, sem a későbbi egyéb térképekre.

1. Bél Mátyás (1684–1749) történelem- és földrajztudós³¹ hatalmas összegző munkát készített Magyarország történetéről és földrajzáról. Életében ennek mintegy harmada jelent meg nyomtatásban³², a többi kéziratban maradt. Az utókor a nyomtatást nem látott vármegyei leírásokat igyekezett magyarul kiadni. Fejér megye esetében ez 1977-ben történt meg. Bél Fejér vármegyéről és Székesfehérvárról a következőket írta: „A megyét öntöző folyók legjelentősebbje a *Sárvíz*. Nevét a medréről kapta, melynek a talaja sáros, sőt veszélyes mocsár. Magyarul ugyanis sárnak mondják a mocsaras talajt. Ehhez a szóhoz kapcsolják a víz szót, mintha sáros vizet mondanának... Székesfehérvár alá folyik, melynek védelmére is szolgál, majd még inkább sáros vízzé válva szétterül azon sík mezőségen, amelyet a magyarok Mezőföldnek neveznek, és biztos partok nélkül folydogálva, végül is Tolna vármegyébe távozik... Érdemes megemlékezni a *Galya patakról* is, amely a Bakonyban ered... A Keresztúrnál beömlő patakok vizétől megduzzad és szétterül, majd Székesfehérvár felé tovább haladva ismételtelen megszakítja szilárd medrét és malmokat hajt. Végül is Székesfehérvár bécsi kapujánál a városfalat övező mocsárba, innen pedig a Sárvízbe torkollik.

Van még számos tó és mocsár is, leginkább olyanok, amelyek a Sárvízzel vannak kapcsolatban. Közülük a két legnevezetesebb Székesfehérvár körül van: az egyik délről, a másik nyugatról és északról közelíti meg a városfalakat. Ezt *Igo vanonak*, amazt pedig *Sós-tónak* hívják, és mindkettő olyan mély, hogy különösen esős időben sem gyalogos, sem lovas nem tud átgázolni rajtuk. Van egy másik tó is, amelynek szintén *Sós-tó* a neve. Ez három mérföldnyire van Székesfehérvár alatt, a Sárvíz mocsarai között. Nevét sós vizétől kapta, mert ez is — miként a Székesfehérvár melletti — annyira sós, hogy sem vízi állatok, sem csúszómászok nem élnek meg bennük, és csak a csordák itatására használható. Az ökrök és egyéb állatok lenyúzott bőre 24 órai áztatás alatt teljesen megtisztul a szőrtől, és a kicserzett bőrhöz lesz hasonlónak. Széles ez a tó, és különösen azért csodálatos, mert sótartalmát annak ellenére sem veszti el, hogy minden oldalról a Sárvíz veszi körül. Mivel azonban mocsarak zárják körül, csak

³¹ A magyar-szlovák származású, evangélikus vallású Bél Mátyás hazánkban és külföldön magas szintű, több irányú képzésben részesült. 1701–1702 között egy előkelő úrfi nevelőjeként Pápán is megfordult. A polihisztornak tekinthető Bél 1709-től 1713-ig Besztercebányán a gimnázium tanára, aztán rektora. 1714-től Pozsonyban az evangélikus líceum igazgatója, egyben 30 évig a helyi evangélikus egyház első lelkésze volt. Életrajza: SZINNYEI József: i. m. I. (1891) 780–784.

³² BÉL Mátyás: *Notitia Hungariae novae historico-geographica* I. Partis I. Tom. I–IV. Partis II. Tom. V. Viennae, 1735–1749.

nehezen közelíthető meg. Hasonló kisebb állóvizek szerte-szét fakadnak a falvak körül. A sok mocsár és tespedő állóvíz okozta rothadás megrontaná a levegőt, ha a gyakori északi szél fel nem frissítené. A sík és szelektől átjárt helyen ugyanis nem maradhat meg az ártalom.”³³

Bél Mátyás leírásához néhány megjegyzés kívánczik. Egyrészt az, hogy a Székesfehérvárt körülvevő vízivilágra utaló részletét jól láthatóan Istvánffy Miklósnak fentebb citált krónikájából vette át. Másrészt az, hogy a Sárvíz és más patakok összefolyása nem Keresztúrnál, hanem (Sár)Keresztesnél történt. Harmadrészt pedig az, hogy a félreérthető fogalmazásból úgy tűnik, mintha a Sárszentágota melletti Sóstó jellemzői a székesfehérvári Sóstóra is vonatkoznának. Az alább olvasható, Vályi Andrástól származó leírás azonban eloszlatja a félreértést. Más adatok is egyértelművé teszik, hogy a székesfehérvári Sóstóban halak, vízi állatok és madarak éltek, a víz állatok itatására alkalmas volt, a bőr gyors cserzésére azonban nem.

2. Vályi András (1764–1801) statisztikus, földrajztudós³⁴ legnagyobb és forrásértékű munkája országunk leírását tartalmazza és Budán a XVIII. század utolsó éveiben jelent meg. Fejér vármegye ismertetésénél írta. „Folyó vizei között legnevezetesebb a *Sár vize*, mely nevezett tulajdonságát is jól elő adgya... Lefolyván pedig *Székes Fejérvár* alá, sáros és még iszaposabb vízzé változik, s onnan az úgy nevezet *Mező Földön*, bizonytalan partok nélkül folyt... Második folyó víz Fejér Vármegyében *Galya vize*, s *Keresztúrnál* több patakotskákkal is öblösítettén, Fejérvár alá foly, malmokat forgat és a Sár vizével egygyesítetik... Tavai között, melyeket Sár vize származtatt nevezetes Fejérvár körül az *Ingovány* és a *Sóstó*, melyek az előtt kivált nedves időkkor, mind a gyalogoknak, mind pedig a lovagoknak lábolthatatlanok valának, míg folyóvá nem tétettetett. Más Sóstó is van még Fejér Vármegyében, Fejérvár alatt, mintegy három mérföldnyire mely nevezetét sós ízétől vette, s ámbár a Sár víz tavaival kerítettik, mindazáltal sós ízét elnem veszi, mely miatt sem a vízi, sem pedig a repdeső állatok nem igen kedvellik, tsudálatos és nevezetes ereje az, hogy a belé mártott állatok bőreinek szörét 24. óra alatt egészen lekopasztya.”³⁵

³³ BÉL Mátyás: Fejér vármegye leírása. Fejér Megyei Történeti Évkönyv 11. Székesfehérvár, 1977. 86–87.

³⁴ A protestáns Vályi András Miskolcon és Lőcsén tanult, aztán Kazinczy Ferenc közreműködésével Kassán tanított, majd a tankerületnél iskolafelügyelőként tevékenykedett. II. József halála után – vallása miatt – állását elveszítette. A katolikus hitre áttérve ismét állást nyert, 1792-től a Pesti Egyetem magyar nyelv és irodalom tanára lett.

³⁵ VÁLYI András: Magyar országnak leírása. I. Buda, 1796. 463.

Az idézetből jól érzékelhető, hogy Vályi ismerte mind Istvánffy, mind Bél munkáját. A pontatlanságok egy részét helyesbítette is. Azonban a patakok összefolyásánál ő is Keresztúrt említett Keresztes helyett. Székesfehérvár ismertetésénél még egyszer visszatért a Sóstóra és az Ingoványra. Elhelyezkedésükről a következőket írta: „Fejérvár alatsony térségen fekszik, és régente a Város kő falain kívül, a körül volt nedves semlyedékekkel is erősítettett... A Várostól mint egy két ezer lépésnyire terjedett vizenyős motsár, nap kelet felől *Sóstónak*: a körül volt semlyedékes helyei pedig Ingoválynak neveztetett.”³⁶ E sorok olvastán is Istvánffy juthat eszünkbe.

A SÓSTÓ KATONAI CÉLÚ HASZNÁLATA

1. A használat legáltalánosabb megfogalmazás szerint valaminek a felhasználása, alkalmazása. A használatból haszon származhat, mely valamilyen előny, nyereség. A valóságban használhatott az erre jogosult, vagy éppen a jogosultsággal nem rendelkező személy, szervezet. Amikor a *Sóstóról*, annak használatáról volt szó, a kifejezést már a korábbi századokban is több értelemben alkalmazták. Szűkebben csak a tavat, tágabban a környékét (és ezek használatát is) jelentette.

2. A forrásokra figyelemmel a *Sóstó* számos használati módja közül az első helyre a védelmi funkciót kell tennem. Az alapítástól kezdve a város, illetve a vár védelmében meghatározó szerepet játszott a települést körülölelő mocsár- és vízívilág. Ennek részét képezte a falaktól kissé távolabb eső *Sóstó*, mely szerves összefüggésben volt a mocsárral. A bent lévőknek mindezen körülmények a védelem rendszeréhez tartoztak. Az 1241-es tatárjárás idején a Dunántúlon Esztergom és Pannonhalma mellett Székesfehérvárt is sikerült megvédeni a támadóktól. Az ostromlóknak legelőbb a mocsárvilágon kellett áthatolniuk. Tette ezt pl. Szulejmán szultán 1543-ban a mocsarak lecsapolásával, feltöltésével; vagy Hermann Christoph von Russwurm tábornok és csapata 1601-ben a derékgig érő vízen, mocsáron való átgázolással.

A Sóstó és közvetlen környéke évszázadokon át teret adott a hadak, különböző egységek letáborozásához. Alapos okkal feltételezhető, hogy a letáborozás főleg a Sóstótól keleti és déli irányba eső területen történt. A Mezőföld itteni nyúlványa síkságával és fűvével alkalmas terep volt a katonaság számára, és a

³⁶ Uo. 646.

lovaik legeltetésére is. Az itatáshoz a vizet elsősorban a Sóstó adta, melynek halát halászhatták, vízi madarait vadászhatták is a katonák. Korábban már említettük, hogy itt ütött tábornok 1491-ben a várat ostromló magyar király, II. Ulászló; azután 1543 júliusában a portyázó török sereg. Majd ugyanazon év augusztusában — ahogy Vályi András szépen megfogalmazta a szörnyű következményekkel járó eseményt — Szolimán császár megérkezvén számtalan seregével, a Sóstónál szállítá táborba népét.³⁷

3. A török hódoltság utolsó időszakában kezdődtek a kuruc mozgalmak, melyek a XVIII. század elejére is átnyúltak. A II. Rákóczi Ferenc vezette szabadságharc idején (1703–1711) a hadiszerencse Fejér megye területén hol a kurucoknak, hol a labancoknak kedvezett. A kuruc csapatok Sándor László pápai kapitány vezetésével 1704. január 16-án elfoglalták a várost. Rövidesen, április 9-én Siegbert Heister osztrák császári tábornagy szinte ellenállás nélkül vette vissza a megyeszékhelyt. Ettől az időponttól kezdődően a szabadságharc végéig az egykori királyi székhely császári kézen maradt, polgárságának többsége a császáriakkal szimpatizált. A kurucok többször, így 1706 januárjában megszállták a Székesfehérvár körüli falvakat, és a várost körülfalták. A blokád hol erősebb, hol gyengébb volt. A kuruc csapatok gyűlése 1707-ben és 1708-ban volt a legteljesebb. A Rákóczi katonái főleg Zámolyon, Lovasberényben, Pátkán, Pákozdon, Csikváron, Seregélyesen, Polgárdiban és Palotán táboroztak. A császári csapatok nagyobb erővel időnként át tudták törni a blokádokat, és segítséget nyújtottak a városnak.³⁸ Székesfehérvárnak gyors el- illetve visszafoglalása és a településtől általában távolabb megvont blokádgyűrű miatt a Sóstó melletti területet táborozásra – úgy tűnik – nem használták fel. Ennek ellenkezője sem teljesen kizárt. Ezt sejteti Nackel György prépostsági káplán megnyilvánulása. A kurucérműmű pap 1704 májusában, mikor Forgách Simon kuruc tábornagy serege gyűrű alá vette a várost, két helyi polgárt az ellenállás helyett a meghódolásra igyekezett rábírní. Ennek során a prépostság tetejéről mutatta nekik a falak előtt táborozó katonákat.³⁹ A táborozás közelebbi helyét nem tudni. A hadviselő felek azonban

³⁷ Uo. 656. A XX. századi történetírók a korábbi forrásokra támaszkodva mindezt megisméltették. JUHÁSZ Viktor: Székesfehérvár szabad királyi város. Fejér vármegye és Székesfehérvár szabad királyi város általános ismertetője és címtára az 1931–32. évre. I. Budapest, 1932. 6., JUHÁSZ József: Székesfehérvár eleste és Warkocs György hősi halála 1543-ban. = FSz 4 (1934) 1–2. sz. 8., 10.

³⁸ JENEI Károly: Fejér megye a Rákóczi-szabadságharc idején. = FMTÉ 11. Székesfehérvár, 1977. 8., 11–15., Uő.: Szekeres István kuruc brigadéros. = Uo. 38., FARKAS Gábor: Fejér megye népe a Rákóczi-szabadságharc idején. = Uo. 47–48.

³⁹ MÓRA Magda: Kurucok Székesfehérváron. = FMTÉ 11. Székesfehérvár, 1977. 31.

esetenként elvonultak a Sóstó közelében, főleg a Csikvárra vezető úton. Így 1704 májusában Heister tábornagy, 1707 februárjában Johann Ludwig Rabutin lovasági tábornok. Előrenyomulásuk következtében véres harc alakult ki Csikvárnál a település, a Sárvízen átvezető híd és a kisebb erődítmény birtoklásáért.

A város, illetve az azt körülzáró kuruc katonaság között többször került sor tárgyalásra a külső földterületek, különösen a szőlők művelése és szüretelése ügyében. Közismert, hogy Szekeres István kuruc brigadéros e tekintetben engedélyeket adott ki. Kevésbé ismert viszont, hogy 1706. április 17-én Fejér megyében kihirdették a fegyverszünetet, így a fehérváriak — ugyancsak kuruc hozzájárulással — a Sóstó mellett országos vásárt rendezhettek.⁴⁰

A megye, a város, benne a Sóstó helyzetét befolyásolták a természeti viszonyok. A Sárvíz szabályozatlan vize Székesfehérváron túl több kilométer szélességet is elért, lecsapolatlan mocsárvilággal. Átkelni rajta csak két helyen, a csikvári és a cecei hídon lehetett. A Duna és a Sárvíz közötti elkülönült terület jól védhető volt, itt a kuruc vármegye működött. A megye tekintélyes része azonban Székesfehérvárral együtt osztrák uralom alatt maradt.⁴¹

4. II. József császár 1788 februárjában hadat üzent a török Portának. A háború váltakozó sikerrel folyt, Belgrádot is sikerült bevenni, de a császár célkitűzései nem valósultak meg. A török háború alatt nagy hadifogoly-hullám érte el a várost. A török katonákat kaszárnnyában, raktárban, kolostorban helyezték el. A hadifoglyokon kívül menekültek, emigránsok is érkeztek Székesfehérvárra. Ezekről elszedték fegyvereiket és figyelemmel kísérték, hogy nem kémkednek-e. 1789-ben Fejér vármegye a városnak azzal adott át több gyanús emigránst, hogy helyezték el őket és ügyeljenek rájuk. Ezeknek a törököknek a járványveszély miatt a Sóstó melletti majorban adtak helyet. A szállásért a megye térítést adott, ezért a városnak pontosan jelentenie kellett, ha egy török meghalt.⁴² Ettől kezdve Székesfehérvárral kapcsolatban nem beszélhetünk többé ellenséges török katonákról.

5. A XIX. század elején, a napóleoni háborúk idején Székesfehérvár város katonákat, újoncokat állított, anyagi eszközökkel járult hozzá a háborúskodáshoz, a seregek részére útvonalat biztosított, gyülekezési helyet adott, a beszállítások révén a katonáknak fedeleket és ellátást nyújtott, hadgyakorlat és

⁴⁰ JENEI Károly: i. m. (1977) 35.

⁴¹ FARKAS Gábor: i. m. (1977) 49–50.

⁴² KÁLLAY István: Fehérvár regimentuma 1688–1849. A város mindennapjai. FMTÉ 18. Székesfehérvár, 1988. 230.

díszszemle/hadiszemle színhelye volt. Valószínűsíthető, hogy a Habsburg Birodalom reguláris egységei és a nemesi felkelők táborozásra nem vették igénybe a *Sóstó* környékét.

6. A magyar alkotmány védelme érdekében vívott 1848–1849. évi szabadságharc Fejér megye, illetve Székesfehérvár területét is érintette. Részben a hadak felvonulási útként, táborozási helyként szolgált, részben kisebb-nagyobb harcok folytak a területen. A *Sóstó* melletti síkság a szabadságharc idején is táborhely volt, melyről érdemes részletesebben is szólni.

Az előzményekhez tartozik, hogy a polgári és katonai hatalommal rendelkező horvát-szlavón bán, egyben zágrábi főhadparancsnok, Josip Jelačić altábornagy 1848. szeptember 10-én csapataival Varasdnál és Perlaknál átkelt a Dráván, négy nap múlva a Murán. Jelačić serege mintegy 15 000 főt tett ki, határőrökből, szerzsánokból, népfelkelőkből, majd a hozzájuk csatlakozó császári seregekből állt. Jelačić a horvát nemzeti törekvések, valamint a Habsburg-ház központosító igényeinek érdekében támadta meg Magyarországot, és kívánt Pest-Budára eljutni. Serege a magyar egységek folyamatos hátrálása mellett, a Balaton déli partján elhaladva, szeptember 26-án érkezett meg Székesfehérvárra. Időközben szeptember 21-én Drávasztáránál, a folyón átkelve, Karl Roth vezérőrnagy kb. 9 000 főnyi hadosztályával tört be Magyarországra. Baranya és Tolna megyén keresztül haladt Székesfehérvár irányába, hogy egyesüljön Jelačić főoszlopával.

Az egyre gyarapodó magyar haderő (szeptember 25-én 16 000 fő) előbb Veszprémnél, majd Székesfehérvárnál ütött tábor.⁴³ A szeptember 17-én Székesfehérvárra érkező, a püspöki palotában megszálló István nádor rendelte el, hogy a horvátok elleni magyar sereg a városnál gyülekezzék és szálljon táborba. A városi hatóság ekkor a *Maros környékét* jelölte ki táborozó helynek, ahová másnap már érkeztek a seregek és nemzetőr egységek. A Maros környéke pedig a mai *Maroshegyet* jelölte, vagyis a táborozásra a *Sóstó* mellett került sor. (Feltételezhetően ekkor történt meg első alkalommal, hogy a város, jogkörében eljárva, saját területére, a *Sóstó* környékére maga jelölte ki a táborozás helyét.) A magyar fegyveresek számára a város — ahogy a városi bizottmány jegyzőkönyvében szerepel — a *Sóstó* környékén díszes fasátrakat állíttatott. A magyarok innét, a *Sóstó* mellől — a horvátok előtt egy ágyúlövésnyi távolságra — vonultak vissza Pákozdra. Az ellenség már nyomult be a megye-

⁴³ HERMANN Róbert: 1848–1849. A szabadságharc hadtörténete. Budapest, 2001. 128., 130., 137.

székhelyre, mikor még a Városházánál a városi kocsin a hajdúval kenyeret küldtek a visszavonuló Fejér megyei önkénteseknek a *Sóstó* felé. Jelačić csapatait az elárasztott *Sárréten* egy bosszúszomjas, elcsapott falusi iskolamester vezette keresztül. A bán szintén a püspöki palotában szállásolta el magát. Serege a *Sóstón* állított sátrakat szétszedte, tűzifának használta fel. Az éhes horvátok megrohanták a *Sárrét* kertjeit is, hogy táplálékhoz jussanak.

Roth tábornok hadosztálya — a Jelačićot megállító pákozdi csatáról lekésve — október 3-ról 4-re virradó éjjel érkezett Székesfehérvárra. Akkor már a *Sóstónál* egy 5 000 főnyi magyar sereg és a felkelt nép táborozott. Roth előlük Tác felé vonult vissza.⁴⁴ Sorsuk október 7-én Ozoránál pecsételődött meg.

7. Az Osztrák-Magyar Monarchia idején a *Sóstó* környéke a lovas (huszár, ulánus) és gyalogos katonai egységek számára gyakorlóteret nyújtott. A katonaság több lőszerraktárat és lőteret épített itt, melyeket hosszú időn át használtak. A térség az I. világháború idején egy barakktábornak is helyet adott. A háború végétől a területet többek közt repülőterként használták. A két világháború között funkciója bővült: a gyakorlóter- és a lőtér szerep mellett mind nagyobb teret kapott repülőterként való használata.

ÖSSZEGZÉS

Írásom bevezető soraiban feltett három kérdésre a válaszadás megtörtént. A különböző tájak találkozási pontjánál elhelyezkedő székesfehérvári *Sóstó* vízének egykori tartalmáról, ízéről kapta elnevezését. Része volt ez az egykori királyi székhely körüli, védelmet nyújtó mocsár- és vízivilágnak. Az írásos emlékek a várnak a Habsburgok, illetve a törökök általi ostromához kapcsolódtak. A *Sóstó* és közvetlen környéke elsősorban katonai, védelmi funkciót töltött be a tatárjárástól a török időkön át egészen a XX. század közepéig.

RÖVIDÍTÉSEK

FMTE	= Fejér Megyei Történeti Évkönyv
FSz	= Fehérvári Szemle
i. m.	= idézett mű
OSzK	= Országos Széchényi Könyvtár
uo.	= ugyanott

⁴⁴ LAUSCHMANN Gyula: Székesfehérvár története III. Székesfehérvár, 1998. 156–157., 164., 170., 174.